

қышқылтым дәмі аузыма келіп, жұтынып қоямын. Пісілген сары кымыздың қышқылтым иісі мұрныңды алып, көмейді қапты (С. Сарғасқаев). Тұзы татымай жатқан шикілтім дәмге сарымсақ езіп ысыра салатын даяшы да кездеседі («Қаз. әдебиеті»). Бұл жерде онша пісіп жетпеген, шикілігі бар деген мағына жасалған. Әйелдердің киімі көбіне қара не қаралтым түсті матадан тігіледі, етек жағында алуан түсті гүлдер бейнелейтін кестелі өрнегі болады (Ә. Кекілбаев).

«Түр-түс атаулары сан жағынан қаншама көп болғанымен, сұрыптай келгенде бір топ негізгі, базистік сөздің шеңберінен шықпайтынын көруге болады. Қалғандарының бәрі ұйытқы болып отырған 20 шақта түбір сөздің негізінде дамып (көк-көгілдір, көкше, көкшіл т.б.) туынды түбірге немесе сөз тіркесіне (қара көк, күлгін көк т.б.) айналған жай және күрделі атаулар болып саналады» [4,35].

—кіл қосымшасы арқылы үшкіл, төрткіл дегенде үш, төрт есептік сан есімдерін сын есімге айналдырып тұр. Мұндағы туынды сын есім- төрткіл, түбірі - төрт, жұрнағы - кіл.

Туынды сын есімнің сөзжасамда орны мен қызметі, лексика-грамматикалық ерекшелігі бір жүйеге түсті. Оның жалпылама мағынасымен қоса, алуан түрлі мағыналық топшаларға да сараланды. Туынды сын есімнің семантикасы жеке тұрғандағыдан гөрі зат есімдермен тіркесіп келгенде анық байқалады. Сын есімдер қаншалықты зат есімдерге қатысты сөздер дегенімізбен, сол зат есімдердің өзімен жапа-тармағай тіркесе бермейді.

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Оралбай Н. Қазақ тілінің сөзжасамы. – Алматы, 2002. – 192 б.
- 2 Қазіргі қазақ тілінің сөзжасам жүйесі. – Алматы : Ғылым, 1989. – 267 б.
- 3 Томанов М. Сын есімдердің сөз табы ретінде қалыптасуының кейбір ерекшеліктері // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 1974. – №4.
- 4 Қайдаров Ә., Ахтамбердиева З., Өмірбеков Б. Түр-түстердің тілдегі көрінісі. – Алматы : Ана тілі, 1992. – 157 б.